

På eller påvirket?

De fleste elever i 7. klasse forestiller sig ikke, at de nogensinde skal bruge cannabis eller andre stoffer. Men spørger man de lidt ældre unge, ser det anderledes ud: Halvdelen af drengene og ca. en tredjedel af pigerne på de almene gymnasier har prøvet cannabis. Hvad er det, der sker fra 7. klasse til 2.g? Og kan vi forebygge en sådan udvikling? Et nyt Ph.D.-projekt undersøger spørgsmålet.

AF SØREN HOLM

En stor del af de unge, der udvikler et stofmisbrug, påbegynder et jævnt cannabisforbrug, mens de er tilknyttet en ungdomsuddannelse. Dette sker parallelt med, at holdninger og overbevisninger i relation til cannabis forandres mod øget accept og lavere risikovurdering.

På trods af de sene teenageårs afgørende betydning for udviklingen af stofmisbrug er misbrugsforebyggende undervisning fortsat et relativt ukendt fænomen på de danske gymnasier, handelsskoler og tekniske skoler.

Det er hypotesen i et nyt Ph.D.-projekt, at der ligger et uudnyttet forebyggelsespotentiale i at arbejde med holdninger til cannabis på ungdomsuddannelserne. Formålet med projektet er at udvikle og effektevaluere et undervisningsforløb, der er tilpasset målgruppen af elever på ungdomsuddannelserne.

Når jeg som forebyggelseskonsulent i Skive Kommune har været i dialog med folkeskoleelever fra 7. klasse, har jeg stort set aldrig mødt positive holdninger til cannabis. De fleste elever kategoriserede cannabis på linje med andre illegale rusmidler som amfetamin, kokain eller heroin; og de havde ingen planer om nogensinde at påbegynde et cannabisforbrug. Alligevel kan vi ud fra Ungdomsprofilen 2014, udgivet af Statens Institut for Folkesundhed, konstatere, at halvdelen af drengene og ca. en tredjedel af pigerne på de almene gymnasier (STX) har prøvet cannabis (1). Hvad er det, der sker fra 7. klasse til 2.g, og kan vi forebygge en sådan udvikling?

Hvad er det, der sker fra 7.klasse til 2.g?

I løbet af de sidste 60 år har rusmiddelforskning

indenfor den antropologiske og sociologiske disciplin udfordret forskellige former for biologisk, farmakologisk og psykologisk determinisme ved at vise, hvordan opfattelse og forbrug af bl.a. cannabis afhænger af kulturelle forhold.

Et klassisk eksempel er Howard Beckers artikel fra 1953: 'Becoming a Marihuana User' (2). Ud fra et sociologisk perspektiv udfordrer Becker den antagelse, at cannabisforbrug bedst lader sig forklare som et resultat af individuelle personlighedstræk, der prædisponerer og motiverer afvigende adfærd. Becker argumenterer i stedet for, at motivationen og muligheden for at påbegynde et cannabisforbrug udvikler sig som et resultat af sociale læringsprocesser.

Siden Beckers artikel har utallige studier understreget den afgørende betydning, sociale læringsprocesser har i forbindelse med unges rusmiddelforbrug, og social læring er blevet en vigtig del af det komplekse puslespil, der samlet forklarer, hvorfor nogle unge udvikler et cannabisforbrug. I denne artikel har jeg valgt at zoome ind på en af brikkerne i puslespillet, nemlig den påvirkning, 'cannabiskulturen' bidrager med gennem sociale læringsprocesser.

Det er hypotesen i Ph.D.-projektet, at mange unge gennem sociale læringsprocesser påvirkes af budskaberne i cannabiskulturen og udvikler teknikker, der legitimerer cannabisforbrug.

Unge risikovurdering omtales ofte som en afgørende faktor i relation til cannabisforbrug, men risikovurdering er kun én af de holdningskomponenter, der ændres gennem teenageårene. Parallelt med en udvikling mod lavere risikovurdering begynder mange unge at opfatte cannabisforbrug som almindeligt og acceptabelt, og enkelte unge udvikler et meget positivt syn på cannabis.

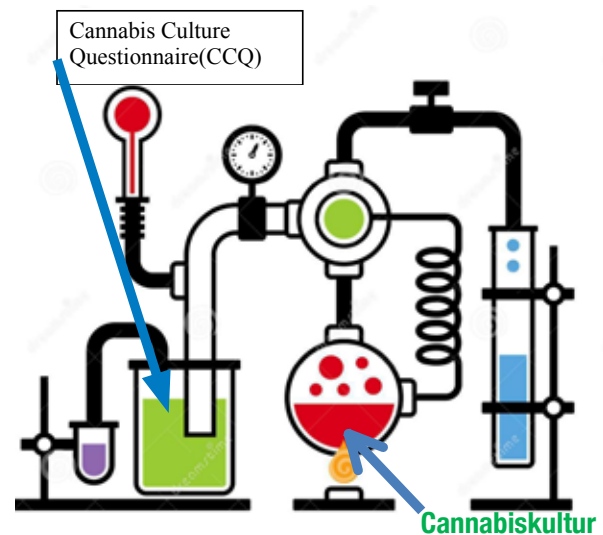

I bogen 'Cannabiskultur' beskriver Willy Pedersen og Sveinung Sandberg en stabil subkultur blandt hyppige cannabisrygere i Norge (3). Ifølge Sandberg (4) kan holdninger og overbevisninger i cannabiskulturen inddeles i tre diskurser: 1) normalisering, 2) neutralisering og 3) glorificering. *Normalisering* refererer til den normative overbevisning, at cannabisforbrug er udbredt og socialt accepteret. *Neutralisering* karakteriseres ved benægtelse af risiko og skader i forbindelse med cannabisbrug, mens *glorificering* henviser til en subkulturel forherligelse af cannabis.

I første del af Ph.D.-projektet er formålet at undersøge, hvorvidt normalisering, neutralisering og glorificering kan forudsige cannabisforbrug blandt elever på ungdomsuddannelserne.

For at kunne måle på sammenhængen mellem cannabisforbrug og de tre diskurser (normalisering, neutralisering og glorificering) blev 'Cannabis Culture Questionnaire' (CCQ) udviklet og valideret i en tværsnitsundersøgelse på ungdomsuddannelserne i Skive (5). Efterfølgende blev CCQ anvendt i et prospektivt studie, der bekræftede den antagelse, at normalisering, neutralisering og glorificering er væsentlige prædiktorer for cannabisforbrug blandt eleverne på ungdomsuddannelserne (6).

Noget kunne altså tyde på, at normalisering, neutralisering og glorificering medvirker til den holdningsændring, der finder sted fra 7. klasse til 2.g.

Cannabis Culture Questionnaire (CCQ) blev udviklet ved at analysere cannabiskulturens indhold og finde de generelle budskaber, der blev gentaget i forskellige udtryksformer.

Hvis dette er tilfældet, er det måske muligt at forebygge cannabisforbrug ved at forebygge normalisering, neutralisering og glorificering?

Kan vi forebygge en sådan udvikling?

Gennem de sidste 25 års forskning indenfor rusmidelforebyggelse er det lykkedes at udarbejde effektive forebyggelsesprogrammer, og flere litteratursammenfatninger konkluderer, at skolebaseret forebyggelse

Canabis-relaterede holdninger blandt 1.599 elever på 10 forskellige ungdomsuddannelser i Skive Kommune. Resultat af tværsnitsundersøgelse 2012.

I tabellen ses, i hvor høj grad eleverne udtrykker enighed med de 8 pro-cannabis-statements, der blev anvendt til at måle glorificering på CCQ-skalaen.

	Helt enig	Delvis enig	Ved ikke	Delvis uenig	Helt uenig
Det er vigtigt at huske på, at hash er et naturprodukt	18% 285	27% 424	31% 498	14% 220	11% 172
Hash har bidraget med en positiv indflydelse på vores kultur (fx i forhold til musik og humor)	16% 256	26% 410	32% 513	13% 206	13% 214
Hashplanten gør mere gavn end skade, blandt andet fordi den kan anvendes som medicin	15% 244	27% 439	40% 638	11% 181	6% 97
Folk, der ryger hash, er mere afslappede i deres måde at være sammen med hinanden på	10% 166	31% 489	38% 608	10% 165	1% 171
Det er mere skadeligt at drikke alkohol end at ryge hash	21% 342	18% 282	35% 565	14% 223	14% 231
Man kan blive mere idérig og kreativ ved at ryge hash	8% 120	16% 253	48% 764	14% 231	14% 231
Folk, der ikke ryger hash, stresser mere over alle mulige ligestyreligheder	5% 87	18% 287	35% 556	16% 262	25% 407
Man kan udvide sin bevidsthed og få større indsigt i sig selv og tilværelsen ved at ryge hash	5% 79	11% 168	50% 804	14% 221	20% 327

De medvirkende uddannelsesinstitutioner i Skive var et handels-gymnasium, en handelsskole (grunduddannelsen), et alment gymnasium, et HF-center, en produktionshøjskole, en social- og sundhedsskole, en teknisk skole (EUD), et teknisk gymnasium, en ungdomsskole og et tiende-klasse-center.

bør indeholde interaktive komponenter baseret på social læringsteori (7). Den nationale strategi for forebyggelse bygger bl.a. på disse litteratursammenfatninger, og i Sundhedsstyrelsens retningslinjer anbefales det at modarbejde flertalsmisforståelser samt at øge de unges risikobevindstthed i forhold til rusmidler (8). At arbejde med flertalsmisforståelser og risikobevindstthed er formentlig en effektiv strategi til at forebygge normalisering og neutralisering, men hvordan forebygges glorificering?

Det næste skridt i Ph.D.-projektet er at udvikle et undervisningsforløb, der kan forebygge både normalisering, neutralisering og glorificering.

Undervisningsforløbet har titlen 'PÅ eller Påvirket'. Forløbet består af 10 moduler af 45 minutters varighed og indeholder interaktive komponenter baseret på social læringsteori. De to første moduler omhandler normative overbevisninger, hvor

eleverne arbejder med sociale overdrivelser og flertalsmisforståelser. I modul 3 og 4 arbejder eleverne med afklaring af værdier samt anvendelse af neutraliseringsteknik i forbindelse med legitimering af sundhedsskadeligt rusmiddelforbrug. Modul 5 og 6 omhandler beslutningskompetence, og hvordan afhængighed kan påvirke beslutningskompetencen. I modul 7 og 8 diskuteres positive og negative holdninger til cannabis, mens modul 9 og 10 omhandler negative konsekvenser ved cannabismisbrug.

Undervisningsmetoderne bygger på den antagelse, at standpunktsafklaring ikke kun er en intern psykologisk proces, men i høj grad også noget, der foregår i samspil med andre. Udgangspunktet for metodevalg er at sikre elevernes aktive deltagelse i undervisningen, og hvert modul indeholder derfor elementer som aktiv stillingtagen, gruppearbejde eller forumdiskussion. Programmet har en læringsform, hvor eleverne selv når frem til argumenter, holdninger og standpunkter gennem en faciliterende undervisningsstil. Underviserens rolle er derfor at lægge op til refleksion gennem dialog og relativ objektiv information.

Den afsluttende del af Ph.D.-projektet bliver en effektevaluering af undervisningsforløbet. Forhåbentlig vil den vise, at vi kan forebygge cannabisbrug ved at arbejde med normalisering, neutralisering og glorificering på ungdomsuddannelserne. ■

Ph.D.-projektet er etableret som et samarbejde mellem Syddansk Universitet og Skive Kommune.

Litteratur

- Bendtsen, P., Mikkelsen, S.S., & Tolstrup, J.S.: *Ungdomsprofilen 2015*. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet. 2015.
- Becker, H.: *Becoming a Marijuana User*. American Journal of Sociology. 59, 3: 235-45. 1953.
- Sandberg, S. & Pedersen, W.: *Cannabiskultur*. Oslo: Universitetsforlaget. 2010.
- Sandberg, S.: *Is cannabis use normalized, celebrated or neutralized? Analysing talk as action*. Addiction Research & Theory, 20: 372-381. 2012.
- Holm, S., Sandberg, S., Kolind, T., & Hesse, M.: *The importance of cannabis culture in young adult cannabis use*. Journal of Substance Use, 19(3), 251-256. 2014.
- Holm, S., Tolstrup, J., Thylstrup, B., & Hesse, M.: *Neutralization and glorification: Cannabis culture-related beliefs predict cannabis use initiation*. Drugs: education, prevention and policy, 1-6. 2015.
- Cuijpers P.: *Effective ingredients of school-based drug prevention programs. A systematic review*. Addictive Behaviors 27:1009-23. 2002.
- Tobler N. S., Roona M. R., Ochshorn P., Marshall D., Streke A., Stackpole K.: *Schoolbased adolescent prevention programs: 1998 meta-analysis*. The Journal of Primary Prevention, 20 (4): 275-336.2000.
- Porath-Waller A. J., Beasley E., & Beirness D. J.: *A meta-analytic review of school-based prevention for cannabis use*. Health Education & Behavior 37: 709-23. 2010.
- Sundhedsstyrelsen: *Forebyggelsespakke - stoffer*. Sundhedsstyrelsens Publikationer, København. 2013.